

AZ ELKERÜLÉS KÉRDŐÍV FEJLESZTÉSI FOLYAMATA**Kasik László *, Tóth Edit **, Fejes József Balázs ***

* SZTE Neveléstudományi Intézet

** MTA-SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport

Kulcsszavak: szociálisprobléma-megoldás; elkerülő stílus; megerősítő faktorelemzés

A szociálisprobléma-megoldó gondolkodás és viselkedés egyik módja az elkerülés, aminek formáit a legtöbb mérőeszköz egyetlen faktorról vagy a formák közül néhány kiválasztásával méri. Ez az eljárás nem teszi lehetővé az elkerülésformák egyéni sajátosságainak, illetve csak részben a formák kapcsolódási rendszerének megismerését. Munkánk célja az volt, hogy kidolgozzunk az elkerülés több (kognitív, emocionális, viselkedéses) formáját egyszerre mérő, illetve a formáknak a problémamegoldás mint folyamat néhány részfolyamatával való összefüggésének feltárására is alkalmas kérdőívet. A problémamegoldás változásával kapcsolatos eddigi kutatási tapasztalatok alapján az Elkerülés kérdőívet serdülők mérésére dolgoztuk ki, 15 és 18 évesek (N=490) körében próbáltuk ki. A feltáró és a megerősítő faktorelemzések eredményeként egy 11 faktorból álló, 42 tételes kérdőívet hoztunk létre, mellyel az elkerülés-sel kapcsolatos negatív érzelmek, gondolatok és testi tünetek; a problémamegelőzés; a negatív énhatékonyság, megoldhatatlanság; a negligálás; az annulálás; a várakozás, elterelés; a halogatás, erőgyűjtés; a rágódás, valamint a segítségkéréssel és a külső nyomásra történő problémamegoldás mérhető. A kérdőív konvergens és diszkriminatív validitásának vizsgálatához az SPSI–R (Social Problem Solving Inventory–Revised, D’Zurilla és mtsai, 2002) általunk adaptált változatát használtuk. Az elemzés eredményei jelentősen segítették a faktorelemzés adatainak pontosabb értelmezését, ami alapján érdemes az elkerülés formáit a megkezdett, nem megkezdett, felfüggesztett és megszakított kategóriák mentén értelmezni. A feltárt életkori jellemzők igazolták azt, hogy az elkerülésformák egyetlen faktorról történő mérése nem ad részletes és megbízható, például egy fejlesztésnél kiindulási alapként figyelembe vehető képet az elkerülésről. A 18 évesekre jellemzőbb a probléma megoldása helyett más tevékenység végzése, a problémával és a megoldással kapcsolatos negatív érzelmek, gondolatok, kellemetlen testi tünetek meghatározta elkerülés, a problémával való foglalkozás hiánya, ugyanakkor jellemzőbb a probléma nem azonnali megoldása, halogatása, illetve a problémán való rágódás is. A 15 évesekre csupán a megelőzés jellemzőbb. Az SPSI–R-rel végzett korábbi vizsgálataink alapján az elkerülés gyakorisága a serdülőkorig kismértékben, majd a serdülőkortól intenzívebben nő. Mindez az SPSI–R által egy faktorról mért negligálásra, halogatásra, abbahagyásra, elterelésre és várakozásra vonatkozik. Az Elkerülés kérdőívben hasonló tartalmú a negligálás; egy faktort alkot a várakozás és az elterelés, és mindkettő szignifikánsan jellemzőbb a 18 évesekre, tehát a két eszközzel feltárt különbségek hasonlóak. Ám az elkerülés más faktorai mentén ezt nem azonosítottuk. A kérdőívvel végzett vizsgálatok adatai jelentős segítséget nyújthatnak az elkerülés természetének komplexebb megértéséhez, alapjai lehetnek az elkerülésre fókuszáló fejlesztőprogramok kidolgozásának.